

CTIBOR N E Č A S

ČESKÝ BANKOVNÍ KAPITÁL NA BALKÁNĚ
V OBDOBÍ PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU

Počátky české kapitálové expanze lze rozdělit do dvou vývojových fází. V první z těchto fází, trvajících přibližně od přelomu století do r. 1907, usiloval český bankovní kapitál o ovládnutí domácího peněžního trhu a tím i o dovršení českého hospodářského emancipačního procesu. Do této doby také spadají první kapitálové výboje českých obchodních bank za hranice českých zemí. Ve druhé vývojové fázi, vyplněné posledními šesti léty před propuknutím první světové války, dosáhly monopoly úplné nadvlády v rakousko-uherské ekonomice a český bankovní kapitál nabyl převahy na vlastním peněžním trhu. V této době možno hovořit o skutečném vývozu českého kapitálu, který začal nacházet uplatnění v celní cizině.

Český bankovní kapitál plynul v období rakousko-uherského imperialismu do hospodářsky méně rozvinutých oblastí monarchie a později i za hranice Rakouska-Uherska. Největší proud této kapitálové expanze mířil na jihovýchod. V jihoslovanských oblastech habsburského soustátí a později i v sousedních samostatných balkánských státech podílely se české obchodní banky na surovinové exploataci přírodních zdrojů, stejně jako na tamním průmyslovém podnikání a nejvíce pak kapitálovými účastmi v místních peněžních ústavech.

Expanze českého bankovního kapitálu na Balkán se nelišila pouze rozdílným zaměřením jednotlivých obchodních programů, ale

zejména způsobem, jakým ukládaly české obchodní banky svůj "přebytečný" kapitál na nečeských peněžních trzích.

Východiskem kapitálových výbojů Živnostenské banky na Balkáně se stala její vídeňská filiálka, která na přelomu století navázala úzké spojení s jihoslovanským peněžnictvím a zřídila tu i formálně samostatné dceřinné ústavy. Exponenty její obchodní politiky byly jednak nově založené firmy Lublaňská úvěrní banka, Jadranská banka v Terstu a Zemská průmyslová banka v Budapešti, jednak akcionované ústavy Charvátská komerční banka v Zábřehu a Charvátské zemská banka v Osijeku. Po založení zvláštního průmyslového oddělení spojila Živnostenská banka uplatňování svého kapitálu na balkánských odbytištích s činností zakladatelkou a zvláště po ukončení anekční krize otevřela na slovanském jihu řadu průmyslových podniků a akciových společností.

Intenzivní transakce na balkánských peněžních trzích provozovala rovněž Pražská úvěrní banka, jejíž podniky si svou velkorysostí v ničem nezažaly s expanzí Živnostenské banky na Balkáně. Bylo přitom příznačné, že Pražská úvěrní banka hledala odbytiště pro vývoz svého kapitálu především v Srbsku a v Bulharsku a uměla se dobře spojit s českým průmyslem, jemuž zajistila při svých obchodech přednostní dodávky. I když mohla sklízet plody své zahraniční podnikavosti teprve až po skončení první světové války, přesto jí její balkánské podniky zajistily významné místo v počátcích rozpínavosti českého bankovního kapitálu.

Ve stopách Živnostenské banky a Pražské úvěrní banky rozšiřovala svou činnost za hranice českých zemí také Česká průmyslo-

vá banka. Vedle běžných bankovních obchodů se tato banka věnovala komisionářskému prodeji zboží, zejména dříví. Dřevařské obchody neprovozovala jenom v českých zemích, ale i na Balkáně, kde financovala rozsáhlou a výnosnou exploataci charvátského a zejména rumunského lesního bohatství. Styky s dřevařským průmyslem přivedly banku i k zakladatelské činnosti, kterou uplatňovala především v Budapešti a s menším úspěchem také v Bukurešti.

I když prováděly svou kapitálovou expanzi všechny uvedené banky plynuce a s rozvahou, přesto nedopadly jejich transakce na Balkáně vždy k úplné spokojenosti správních rad. Dílčí nezdarů byly ovšem způsobeny mnohem více různými mimořádnými událostmi, zejména hospodářskými důsledky anekční krize a obou balkánských válek, než negativní projevy finančních spekulací.

Poslední českou obchodní bankou, která patřila v předválečném období snad k nejpodnikavějším českým ústavům, byla Ústřední banka českých spořitelen. Většinu svých bankovních obchodů uzavírala za hranicemi českých zemí, zvláště u slovancké klientely v Rakousku - Uhersku a v Srbsku, ale také na příhodných trzích maďarských a rumunských. Riskantní transakce uskutečňovala zejména prostřednictvím přidružených ústavů Security a Bohemie, ani centrála se však neubránila některým výstřednostem, z nichž zvláště spojení se svazy rumunských a rusínských raiffeisenek zavdalo podnět ke kritikám dobové národohospodářské publicistiky.

Na rozdíl od Živnostenské banky, Pražské úvěrní banky a České průmyslové banky nastoupila Ústřední banka českých spořitelen cestu své kapitálové expanze za zcela svébytných vývojových podmínek.

Byla to především krajně nevhodná doba, v níž banka zahájila svou činnost a která dohnala ústav k tomu, aby hledal sféry svých bankovních obchodů především na nečeských trzích. Druhou zvláštností bylo tempo, s jakým se tato banka přeměňovala z maloobchodní v ústav středního typu a vybudovala si v poměrně krátkém čase silné hospodářské postavení. Neposledním rysem byla pak nezvyklá dravost v uskutečňování bankovních obchodů, znásobovaná i osobními vlastnostmi bankovních funkcionářů, majících mnoho společného s někdejšími makléry z období spekulativní horečky před r. 1873.

Dochovaná dokumentace nám dnes poskytuje poměrně dobrý přehled o prvních etapách pronikání českého bankovního kapitálu na Balkán a umožňuje tu určit i rozdíly v realizaci obchodních programů jednotlivých českých obchodních bank v období před první světovou válkou. Přesto však není poznání sledované problematiky úplné a mnohé otázky zůstaly zatím nezodpovězeny. Počátky kapitálové expanze českých obchodních bank byly až dosud sledovány příliš izolovaně a takřka bez přihlídnutí k celorakouskému nebo k evropskému vývoji. Málo pozornosti se věnovalo i srovnání jihovýchodní expanze českého bankovního kapitálu s ostatními proudy, zejména s východní expanzí. Úplně bez povšimnutí byla ponechána finanční politika, kterou provozovaly na Balkáně před českými obchodními bankami některé jiné české peněžní ústavy /zejména pojišťovny/. Tyto a zřejmě i jiné problémy teprve čekají na řešení, které přinese teprve příští výzkum a srovnávací studium.

Das tschechische Bankkapital floß in der Periode des österreichisch-ungarischen Imperialismus in die wirtschaftlich unterentwickelten Gebiete der Monarchie und in der Folge auch über die Grenzen Österreich-Ungarns. Der stärkste Kapitalfluß ergoß sich in den Südostraum, wo sich die tschechischen Handelsbanken /Gewerbebank, Prager Kreditbank, Tschechische Industriebank und insbesondere die Zentralbank der tschechischen Sparkassen/ an der Erschließung von Rohstoffquellen, sowie auch an den dortigen Industrie - und Finanzunternehmen beteiligten.